

Z. ZINKEVIČIUS

LIETUVIŠKA LEKSIKA 1724 m. EUROPOS KELIONIŲ VADOVE

1724 m. Leipgige pasirodė kelionių po Europą vadovas „Leit-Stern der Reisenden“¹. Jį sudarė trys atskiras paginacijas turinčios dalys: pirmoje (152 p.) pateiktas kelionėje anuomet reikalingų maldų bei šventų giesmių rinkinys, antroje (48 p.) surašyti medicinos patarimai ir vaistų receptai, trečioje, didžiausioje dalyje (215 p.), aprašytos Europos šalys ir dėstoma tai, kas susiję su kelione po jas.

Leidinio pradžioje pridėta platoka (10 p.) L. J. Felerio pratarmė. Jos parašymo data nurodyta 1681.II.29. Taigi knyga turėjo būti parengta beveik pusšimčiu metų anksčiau, negu išleista. Vadinasi, joje pateikiami XVII a. antrosios pusės ar netgi vidurio duomenys. Pati knyga išleista patogaus kišeninio formato, atspausa smulkiu šriftu ir visais atžvilgiais pritaikyta naudotis kelionėje.

Mus labiausiai domina trečioji šio leidinio dalis, kurioje kalbama apie Lietuvą ir lietuvių kalbą, pateiktas iki šiol nežinomas lietuviškų žodžių ir sakinių su vokiškais vertimais sąrašas.

Ši dalis turi atskirą titulinį lapą ir atskirą antraštę, lyg būtų savarankiška knyga². Jos autorium nurodytas Gottfried Kirch. Kaip matyti iš jo titulavimo pačioje antraštėje (der Stern-Kunst Ergebenen) ir L. J. Felerio pratarmėje (in der Astronomie

¹ Anų metų papročiu knyga turi ilgą antraštę. Pilna ji tokia: Unentbehrlicher dreyfacher *Leit-Stern der Reisenden* / So dieselben richtig leitet I. Zur wahren Gottesfurcht durch D. Joh. Habermanns Morgen- und Abend-Segen, und andere Gebeth und Lieder / II. Zu erwünschter Gesundheit durch einen kurtzen Unterricht von Erhaltung derselben und Verschreibung heilsamer Hülffs-Mittel / III. Zu richtiger Brkänntniß der Wege durch Gottfried Kirchs, Europäischen Wandersmann, dem etliche Kupffer beygefügt / in welchen die Wege und Stådte auf eine gantz neue Art gezeiget werden. Mit einer Vorrede L. Joachim Fellers, Poëtj. P. P. auf der Univerjität Leipzig. Mit Churfürftl. Sächsl. Privilegio. Leipzig, Zu finden bey Gottfried Heffens Witbe. Anno 1724. — Vienas šios knygos egzempliorius buvo Rygoje pas prof. M. Rudzytę, kuri maloniai leido šio straipsnio autoriui juo pasinaudoti. Už tai tebūnie čia išreikšta jai širdinga padėka. Vėliau tą egzempliorių ji padovanojo Vilniaus universiteto bibliotekai (saugomas retųjų leidinių skyriuje).

² Ir čia antraštė pasižymi ilgumu: Europäischer *Wandersmann*, Welcher, als ein geßreuer Reife-Geferte, aufs allerkürtzeste die Länder und Königreiche in Europa erzehlet; auch als ein Dolmetfcher gute Nachricht giebt von denen gebräuchlichsten Sprachen solcher Länder, ohne welche ein Reisender daselbst schwerlich fortkommen kan. Hiernechst find auch Unterschiedene Rechen-Tåflein zu finden, welche theils zum Wechsel einheimischer und fremder Müntze, theils zum Kauffen und Verkauffen, andere aber zur Zeit- und Ort-Rechnung dienen. Alles den Reisenden zum besten also angeordnet und heraus gegeben Von *Gottfried Kirchen*, der Stern-Kunst Ergebenen. Leipzig, Zu finden bey Gottfr. Heffens Wittwe, Anno 1724.

wohlgegründete Mann), greičiausia tai buvo žinomas vokiečių astronomas Gotfrydas Kirchas (1639–1710). L. J. Feleris autorių laiko žymiu kalendorių sudarinėtoju. Ir iš tikrųjų astronomas G. Kirchas iki 1700 m., kada buvo pakviestas į steigiamą Mokslų akademiją Berlyne, vertėsi kalendorių sudarinėjimu³. Pastaroji aplinkybė mūsų prielaidą daro beveik neabejotiną.

Nagrinėjamoje leidinio dalyje pirmiausia trumpai aptariamas Žemės rutulys, paskui Europa, po to kalbama apie atskiras ano meto Europos šalis, einant iš vakarų į rytus (p. 6–79). Neskaitant Vokietijos, plačiau aptarta Ispanija, Prancūzija, Bohemija (t. y. Čekija), Vengrija, Turkija, Italija, Anglija, Švedija, Lenkija ir Lietuva. Pridėti keliautojui reikalingiausių šių šalių kalbos žodžių ir sakinių sąrašai. Kiti to meto Europos kraštai (Portugalija, Danija, Norvegija ir Maskvos kunigaikštija) aptarti kiek siauriau ir jų kalbos pavyzdžių nepateikta.

Toliau eina platūs skyriai (p. 79–215), kuriuose sudėtos tam tikros schemas, kad keliautojas orientuotųsi geografijoje, ir įvairios lentelės, padedančios jam skaičiuoti (pvz., pinigų), susigaudyti svetimose pinigų ir matų-saikų sistemoje ir pan. Daug vietos skiriama kalendoriaus dalykams, pvz., duotos švenčių, laiko nustatymo, mėnulio fazių ir kt. lentelės ir jų naudojimosi gana platūs aprašymai.

Žemiau pateikiamas visas tekstas apie Lietuvą ir lietuvių kalbą (p. 73–78).

Lithauen.

Die Lithauische Sprache hat mit der Polnische gantz keine Verwandtschaft. Sonsten ist dieses Land unter allen | so der Cron Polen zugehören | das größte | hat den Titel eines Groß-Hertzogthums | und eben so viel Aemter und Dienste | als Polen selbst. Vilna oder die Wilde ist die Hauptstadt darinnen | hier findet man so mancherley Glaubens-Übung | oder Religionen | als irgend an einem Orte in der Welt | und hat man alle Wochen 3 Sabbathe oder Ruhe-Tage: Die Türcken ihren am Freytag | die Jüden am Sonnabend | und die Christen am Sonntage. Die Provintz Lithauen hat 10. Woyewoden | 1. zu Vilna, 2. zu Grodno | 3. zu Minsko | 4. zu Movigrodek, 5. zu Brestia, 6. in Volhinia, 7. zu Poloczko, 8. zu Witepsk, 9. zu Minsko, und 10. zu Mizeslau. Diese Woywodschafften sind gleich wie Hertzogthümer. Die Lithauische Sprache erstreckt sich in Preussen | ist sonderlich zur Mômel und Tilfith | unter dem gemeinen Volck im Gebrauch.

Lithauisch.

Deews | GOTT.
Dona | Brod.
Allaus | Dorff-Bier.
Piewe | Stadt-Bier.
Meffa | Fleisch.
Malka | Holtz.
Drußka | Saltz.
Swiesta | Butter.
Kese | Käse.
Schaucksta | Löffel.
Tolerus | Teller.
Bindus⁴ | Schüssel.
Schowis | Fische.
Schirna | Erbsen.
Ropes | Rüben.

Teutsch.

Kruschtina | Graupe.
Ruckpiwe | Eßig.
Pußpiwe | Halb-Bier | oder Tafel-Bier.
Skincks | Kofent.
Ognes | Feuer.
Schaudey | Stroh.
Schenes | Heu.
Awischa | Haber.
Mefsche | Gerste.
Rugai | Korn.
Lapene | Kraut | Kohl.
Kápure | Hut.
Mutze | Mütze.
Miles | Tuch | Zeug.

³ Biographisch-Literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der Exakten Wissenschaften... gesammelt von J. C. Poggendorff, I, Leipzig, 1863, p. 1257.

⁴ Gal vietoj Indus, t. y. indas?

Aude klos | Leinwand.
 Jauthis | Ochs.
 Karwe | Kuh.
 Arkliis | Pferd.
 Awis | Schaf.
 Eritis | Lamm.
 Oda | Fell.
 Kurpes | Schuh.
 Buxwos | Hofen.
 Streplis | Strümpfe.
 Pirfchtines | Hand-schuh.
 Schmogus | Mann.
 Moterischka | Weib.
 Jumphrowa | Jungfer.
 Gefellis | Gefell.
 Kudikis | Kind.
 Weirs⁵ | Junge.
 Margeike⁶ | Mägdlein.
 Konings | Heer.
 Pohns | Herr.
 Schupohna | Frau.

* * * * *

Gerey | gut.
 Picktey | böse.
 Trumpoß | kurtz.
 Ilgis | oder Elks | lang.
 Platos | breit.
 Sauros | schmal.

Die Zahlen.

Wenes | eins.
 Du | zwey.
 Trieß | drey.
 Keturi | vier.
 Penki | fünffe.
 Schefche | sechs.
 Septine | sieben.
 Aschtone | achte.
 Dewine | neun.
 Deschims | zehn.
 Winolke | eilffe.
 Dwielika | zwölfte.
 Trielika | dreyzehn.
 Kāturolika | vierzehn.
 Penkulke⁷ | fünfzehn.
 Schescholika | sechzehn.
 Septinolke | siebenzehn.
 Aschtonolika | achtzehn.
 Dewinolka | neunzehn.

⁵ t. y. Wiers.

⁶ Gal vietoj Margeite, t. y. mergaitė?

⁷ -ulke vietoj -olke.

⁸ t. y. Dwidefchims.

⁹ Vietoj Sweiks

Dwikefchims⁸ | zwanzig.
 Dwidefchims erwena | 21.
 Trieß deschims | 30.
 Schimtes | hundert.
 Tuxtontis | tausend.

Afch | ich.
 To | oder Tu | du.
 Juß | ihr.
 Mana | mein.
 Tawa | dein.

Keip brangu? wie theuer dieses?
 Keip wardu? wie heist dieses?
 Ant Litufschki | auf Lithauisch.
 Wokifschka | Teutsch.
 Armoki wokifschka? kanst du Teutsch?
 Ja | ja. Moku | ich kan.
 Armocki Letufschka? kanst du Lithauisch?
 Afch ni moka | ich kan nicht.
 Laps rieds | guten Morgen.
 Labu denu | guten Tag.
 Laps wackar | guten Abend.
 Decku | groffen Danck.
 Sweiōs⁹ parejes | willkommen.
 Po kam? um wie viel?
 Dunes | das Brod.
 Arnori Donas? wilt du Brod.
 Dog Donas | gib mir Brod.
 Artaug nori | wie viel wilt du?

Ufch Grafchi | vor einen Groschen.
 Ufch triß Groschi | vor 3. Groschen.
 Dog ma | gib mir.
 Stopa Piewa | ein Stoff Bier.
 Puß Stopa | ein halb Stoff.
 Eick schā | geh her.
 Eich schalm¹⁰ | geh weg.
 Tilleck | schweig still.
 Lieckeick¹¹ Burna | halt das Maul.
 Ka nori? was wilt du?
 Mafta millo | eine Elle Tuch.
 Keip | wie | Dang¹² | viel | Mile | Meilen | tra¹³ | ist | ik | biß | Múmela | Mómmel.
 Keip dang¹² Mile ira ik | Múmela? wie viel Meilen ist biß Mómel.
 Keip ptoli¹⁴ ira Thilscha | wie weit ist biß Thilse.
 Afch noru walgit | ich wil essen.
 Afch noru gerti | ich wil trincken.
 Afch noru megoti | ich wil schlafen.
 Kur nori eiti? wo wolt du hingehen?
 Ifch kur Pareiffi? von wonnen komstu her?
 Ifch kur efchi¹⁵? von wonnen bist du?
 Ka eßi? was bist du?
 Ka tu eßi? was bist du vor einer?
 Melschu | ich bitte dich.
 Rodick ma | zeige mir |
 Tickra Kāle | den rechten Weg | ant Karlatsche | gen Kónigsberg.
 Eick gehe | schie diesen | Kāle Weg. Paßkui raßi | hernach wirst du finden | du Kāle | zwey Wege.
 Tatay eicke gute Dāschna | so gehe zur Rechten;
 Nā ant keyra | nicht zur Lincken.
 Ar nā ir schischi Wokitiß? ist nicht wo ein Teutscher hier;
 Tāgul schāch pareit | laß ihn herkommen.
 Afch noru | ich wil | ßo jim | mit ihm | Kalbeti | reden.
 Kur ir Kartzschema? wo ist das Wirthshaus | oder der Krug.
 Afch melscho | ich bitte dich | palleikik ma | behalte mich | per schi Nakti | diese Nacht ūber.
 Arnā galbu¹⁶ afch | kan ich nicht | schie Nakti | diese Nacht | paß juß | bey euch | per Nakt woti |
 ūber Nacht bleiben?
 Afch nā per ma nau tawe | ich verstehe dich nicht.
 Afch nā daug moku Letowischke | ich kan nicht viel Littauisch.
 Ant kur eiti schi Kālis? wo gehet dieser Weg hin? Ant Karlatzsch | nach Kónigsberg.

NB. In Lithauischer Sprache wird niemand geihrtzet¹⁷ sondern jederman gedutzet¹⁸ | er sey wer Er wolle.

Dews dus dantes | GOtt hat die Zähne gegeben: Dews dus Donas | GOtt wird auch Brod geben.

Lithauische Müntze.

Tolerus | Thaler | ist ein Reichsthaler.
 Puffe Tolerus | halb Thaler.

¹⁰ t. y. Eick schalin.

¹¹ t. y. Leickieck.

¹² t. y. Daug (daug).

¹³ t. y. ira 'yra'.

¹⁴ t. y. Keip toli.

¹⁵ t. y. effi.

¹⁶ t. y. gallu.

¹⁷ niemand geihrtzet 'niekas nevadinamas Jūs'.

¹⁸ gedutzet 'vadinamas tu'.

Roudonas Akšinas | ein rother Goldgülden | Das ist | ein Ducat | gilt 2. Thaler.
 Akšenas | Gülden | 3. Gülden ist 1. Thaler.
 Grifina | Marck: 9. Marck ist 2. Thlr.
 Grafschis | Groschen: Drey Polnische Groschen | machen 1. Káyser-Groschen: 30. Groschen Polnisch
 ist 1. Gülden | 3. Gülden 1. Thlr.
 Tretschokis | Dútschen | derer 30. machen 1. Reichsthaler.
 Scheschkroks¹⁹ | 2. Dútschen | oder 6. Polnische Groschen.
 Tripólikes | 3. Pólschen | ist 1. Brommer | oder anderthalben Polnische Groschen.
 Schillingas | Schilling | 3. Schillinge | machen 1. Polnische Groschen. Afchtonolincies | 18.
 Groschen Polnisch: 5. solche Stücke thun 1. Reichsthlr.

In Vergleichung der Lithauischen Múntze mit der Meißnischen kan man sich der vierden Wechsel-Tafel bedienen.

Wer da reiset | muß sich in acht nehmen | daß er nicht am Gelde Schaden leide: Denn an etlichen Orten bekommt man auf Reichsthaler und Ducaten gar viel Aufgeld | auch auf andere gute Múntze: Als gute Achtgroschen Stücke | welche hier Gülden heißen | und auf die Sechzehngroschen Stücke | die man hier 2. Gülden nennet.

Maftos | Elle.

Pundas | Pfund.

Armines²⁰ | ein Stein.

Ketwirts | ein Scheffel.

Berteiniß | ein Viertel.

Lietuviškų žodžių tarmė – aukštaitiška. Jie turėjo būti paimti iš Rytų Prūsijos lietuvių. Tai rodo visų pirma šiems būdinga leksika, pvz.; *Buxwos* (= *bùksvos* < vok. *Büchsen*) 'kelnės', *Eritis* (= *érýtis*) 'ėriukas', *Gefellis* (vok. *Geselle*) 'mokinys, padėjėjas, gizelis', *ja* (< vok. *ja*) 'taip', *Jumprowa* (= *jùmprowa* < vok. *Jungfrau*) 'panelė', *Kefe* (plg. *kėžas* < vok. *Käse*) 'sūris; varškė', *Kruschtina* (plg. *kruštinė, kruštinė*) 'nukrustų miežių kruopos', *Lapene* (= *lapiėnė*) 'kopūstas', *Mutze* (= *mūce* ar *mūče* < vok. dial. *mutze*) 'kepurė' (plg. *Kāpure* = *kepūre* 'skrybėlė'), *Piewe* (plg. *pývas* < l. *piwo*) 'pirktinis alus' (plg. *alūs* „naminis alus“), *Puþpiwe* (= *pūspyvė*, plg. vok. *Halbbier*) 'stalo alus', *Ruckpiwe* (= *rūgpývė*) 'actas', *Skincks* (= *skiñkis*) 'silpnas naminis alus, gira', *Stopa* (= *stópa* < vok. dial. *stóp*) 'skysčio matas apie 1½ litro' (plg. *Stopa Piewa* 'stopa alaus', *Puþ Stopa* 'pusė stopos'), *Streplis* (= *strėplės* ar *štrėplės* iš vok. *Strümpfe* dial. formos) 'kojinės', *Tolerus* (= *tolīrius*) 'lėkštė', *Schupohna* (= *žiūpōnė* < sen. l. *župani*) 'ponia'.

Lietuviškuose sakiniuose minimi Rytų Prūsijos miestai Karaliaučius (dial. *Karliūčius*), Tilžė (*Thilfscha*), Klaipėda (ik *Múmela* 'iki Klaipėdos').

Fonetinės žodžių ypatybės taip pat rodo Rytų Prūsijos lietuvių „striukių“ tarmę, plg. galūnių redukciją: *Dews* (= *diēvs*) 'dievas', *Pohns* (= *pōns*) 'ponas', *Laps rieds* (= *lābs rýts* < *lāps rīc*) 'labas rytas', g. sg. *Mana* (= *māna*) 'mano', *Tawa* (= *tāva*) 'tavo' ir kt. Rašymas *Akšenas* 'auksinas', *Roudonas Akšinas* 'raudonas auksinas', ant *Karlatfche* 'į Karaliaučių' orientuoja mus į tą „striukių“ dalį, kurioje tvirtapradžiai *áu, ái, éi* monoftongizuojami (verčiami *ā, ē*). Dar plg. d. sg. *ma* (= *mā*) 'man', i. sg. m. *jim* (greičiausia iškraipyta Rytų Prūsijos lietuvių forma *juom* arba pasidaryta pagal *patiñ* 'pačiu') 'juo', 3. praes. *eiti* 'eina', *pareit*

¹⁹ t. y. *Scheshchkroks*.

²⁰ t. y. *akmines*.

'pareina, ateina', adv. *schā* (var. *schie*, t. y. *šē*) 'šen, čia', kurios buvo gana plačiai vartojamos ano meto Rytų Prūsijos lietuvių šnektose.

Trumpieji balsiai *u, i* turėjo būti tariami labai atvirai. Jie dažnai pažymėti *o, e* raidėmis, pvz., *Ognes* 'ugnis', *Schowis* 'žuvis', *Platos* 'platus', *βo* 'su', *melfcho* (< *meldžiū*) 'prašau', *Elks* 'ilgas', *er* 'ir', *Schefche* 'šeši', a. pl. *dantes* 'dantis' ir kt.

Galimas dalykas, kad ne visi žodžiai imti iš tos pačios tarmės. Taip manyti verčia turimi dubletai, pvz., *Ilgis* / *oder Elks* / *lang*, arba *To* / *oder Tu* / *du*. Parašyme *Labu denu* / *guten Tag* galėtume įžiūrėti rytų aukštaičių galininko galūnę. Dar plg. g. sg. *Donas* ir *Dunes* 'duonos', 2. sg. imper. *Dog* 'duok' šalia 3. fut. *dus* 'duos'. Antrieji šių porų pavyzdžiai leidžia įtarti pietų žemaičių tarmę. Su *i* (t. y. *ī*) vietoj laukiamos *e* (= aukšt. *ie*) parašyti dar trys žodžiai: *Wokitiß* 'vokietis', *Winolke* 'vienuolika' ir *Ant Litufschki* 'lietuviškai'. Du pastarieji žodžiai labai iškraipyti. Paskutinis gali turėti *i* dėl vokiečių (*auf*) *Lithauisch*, plg. *Letowischke* 'lietuviškai'. Šalia *Winolke* 'vienuolika' rašoma *Wenes* 'vienas' (su *e* = *ie*; dėl *-lke* plg. *Trielika* 'trylika'). Neskaitant nurodytų pavyzdžių, šiaip jau visur vietoj dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos *uo, ie* rašomos raidės *o, e* (*ee*).

Žemaitėbe dar laikytina pasitaikanti galūnės *-(i)ai* monoftongizacija, pvz., n. pl. *Schirna* 'žirniai', *Mefche* 'miežiai', adv. *wokischka* 'vokiškai', *Letowischke* 'lietuviškai'.

Lietuvių kalbos pavyzdžius surašęs asmuo turėjo būti vokietis. Tai rodo minkštųjų priebalsių neskyrimas nuo kietųjų, plg. *Schaudey* 'šiaudai', *Rugai* 'rugiai', *Sauros* 'siauras', *Kāturolika* '14', *Dewinolka* '19' ir kt. Jis prastai skyrė ir dusliusius priebalsius nuo atitinkamų skardžiųjų, pvz., *rieds* 'rytas', *Artaug* 'ar daug', *Dog* 'duok', *Grifina* 'grivina'. Vietoj vardininko kartais rašė kitų linksnių formas, pvz., *Allaus* / *Dorff-Bier*, *Swiesta* / *Butter*, *Schaukfta* / *Löffel*. Apskritai, lietuvių galūnių sistemoje tasai asmuo orientavosi prastai: kaip ir būdinga vokiečiui, neretai rašė *-es, -e* vietoj *-as, -a*, kartais painiojo ir kitas galūnes, pvz., *Schenes* 'šienas', *Miles* 'milas', *Wenes* 'vienas', *Schimtes* 'šimtas', *Septinolke* 'septyniolika', *Trumpoß* 'trumpas', *Ufch triß Grofschi* 'už tris grašius', *du Kåle* 'du keliai' ir pan.

Prastą kalbos mokėjimą rodo ir nevietoje žodžių jungimas ar jų skaldymas, pvz., *Armoki* 'ar moki', *Artaug* 'ar daug', *Arnā* 'ar ne', *Keip ptoili* 'kaip toli', *Aude klos* 'audeklas', *per Nakt woti* 'pernakvoti', *nā per ma nau* (= *nepermanau*) 'nesuprantu'. Tačiau tai gali būti ir spaudos klaidos. Reikia pasakyti, kad šioje knygoje netiksliai užrašyti ne tik lietuvių, bet ir kitų kalbų žodžiai, pridėti prie atitinkamų šalių aprašymo. Lenkų kalbos pavyzdžiai bemaž tiek pat iškraipyti, kaip ir lietuviški.

Lietuviškų pavyzdžių rašyba — perdėm vokiška, pvz., *ie* vietoj *y* (*Trieb* 'trys', *Dwielika* 'dvylika', *rieds* 'rytas' ...), *ei* vietoj *ai* (*Keip* 'kaip', *palleikik* 'palaikyk', *Berteiniß* 'bertainis' ...), priebalsių dvigubinimas po trumpojo balsio (*Allaus* 'alaus', *millo* 'milo', *Schillingas* 'šilingas' ...). Raidžių samplaika *sch* žymimas ne tik lietuvių priebalsis *š*, bet ir *ž*, net afrikata *dž*: *Schowis* 'žuvis', *Awischa* 'aviža', *Schmogus* 'žmogus', *Melfchu* 'meldžiu, prašau' ir t. t.

Kad G. Kirchas pats būtų bent kiek mokėjęs lietuviškai, duomenų nepavyko rasti. Greičiausia jam lietuvių, kaip ir kitų kalbų, pavyzdžius bus surašę kiti asmenys. Informatorium greičiausia buvo koks Rytų Prūsijoje ilgiau pagyvenęs vokietis.

3. ЗИНКЯВИЧЮС

ЛИТОВСКАЯ ЛЕКСИКА В ПУТЕВОДИТЕЛЕ ПО ЕВРОПЕ 1724 г.

Резюме

Впервые публикуется список литовских слов и фраз, а также сведения о Литве и литовском языке, содержащиеся в книге „Leit-Stern der Reifenden“, изданной в 1724 г. в Лейпциге. Устанавливается, что книга была составлена раньше и публикуемые данные относятся ко II половине или даже середине XVII века. Источником литовского текста послужила разговорная речь литовцев в Восточной Пруссии, но обнаруживаются также некоторые элементы других диалектов. Информатором автора было неизвестное лицо, по всей вероятности немец, какое-то время проживший в Восточной Пруссии.